

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی

پایان نامه برای اخذ درجه کارشناسی ارشد رشته مشاوره خانواده

عنوان:

بررسی و مقایسه عملکرد خانواده های عادی و خانواده های متقاضی طلاق

استاد راهنما:

دکتر علی محمد نظری

استاد مشاور:

دکتر باقر ثنایی ذاکر

پژوهشگر:

محمود آخرتی

آذر ماه ۱۳۸۶

تقدیم به

همسر و خانواده مهربانم

سپاس خداوندی را که به من فرصت و قدرت تحقیق و تفکر عطا نمود.

و با تشکر از:

جناب آقای دکتر نظری که راهنمایی پژوهش را بر عهده گرفتند.

آقای دکتر باقر ثنایی ذاکر که همواره در این راه برایم مشاوره دلسوز بوده اند.

آقای دکتر علیرضا کیا منش که در مباحث آماری مرا بسیار کمک کرده اند.

سرکار خانم دکتر نوابی نژاد و خانم دکتر ادیب راد که مسئولیت داوری این

پژوهش را پذیرفتند.

مسئولین دادگستری شهرستان کاشمر که مراتب همکاری لازم را به عمل آوردند.

خانواده هایی که به عنوان گروه نمونه با من همکاری کردند.

همسرم که با فراهم نمودن شرایط و کمکهای مهربانانه اش حامی من بود.

چکیده:

این پژوهش به منظور بررسی و مقایسه عملکرد خانواده های عادی و خانواده های متقاضی طلاق انجام شده است.

برای انجام این پژوهش از روش توصیفی استفاده شد. بدین منظور ابتدا جامعه پژوهش به دو قسمت تقسیم شد: جامعه خانواده های عادی و جامعه خانواده های متقاضی طلاق؛ سپس با استفاده از روش های نمونه گیری خوشه ای و در دسترس ۱۰۰ نفر از جامعه خانواده های عادی و ۵۰ نفر از جامعه خانواده های متقاضی طلاق با استفاده از روش نمونه گیری سرشاری کامل به عنوان گروه نمونه انتخاب شدند و ابزار سنجش خانواده (FAD) برای اجرا به آنها داده شد. داده های بدست آمده با استفاده از روش های آمار توصیفی و استنباطی (جدول، میانگین، درصد و آزمون t استودنت) تحلیل شد.

یافته های تحقیق بیانگر آن است که بین گروه خانواده های عادی و گروه خانواده های متقاضی طلاق در سطح معناداری $P \leq 0/01$ در سازه های عملکرد کلی، ارتباط، نقش ها، همراهی عاطفی، آمیزش عاطفی، کنترل رفتار و حل مشکل تفاوت معناداری وجود دارد و میانگین نمرات گروه خانواده های متقاضی طلاق در هر کدام از سازه ها بیشتر از میانگین گروه خانواده های عادی است؛ یعنی گروه خانواده های متقاضی طلاق در مقایسه با گروه خانواده های عادی عملکرد ناکارآمدتری دارند.

کلید واژگان: عملکرد خانواده، خانواده های عادی و خانواده های متقاضی طلاق

فهرست مطالب

۱	فصل اول / کلیات
۱	مقدمه
۲	بیان مساله:
۳	ضرورت انجام تحقیق
۴	اهداف پژوهش:
۴	هدف کلی:
۵	اهداف جزئی:
۵	فرضیه های تحقیق:
۵	فرضیه کلی:
۵	فرضیه های جزئی:
۶	تعریف متغیر ها
۶	تعاریف نظری:
۶	تعاریف عملیاتی:
۷	فصل دوم / پیشینه پژوهش
۸	مقدمه
۹	گفتار اول: پیشینه نظری
۹	تعریف خانواده
۱۰	گونه های خانواده
۱۴	خانواده بهنجار و نابهنجار
۱۵	چرخه زندگی خانواده
۲۴	چرخه زندگی خانواده در شرایط جدایی و طلاق
۲۸	ساخت خانواده:
۳۲	عملکرد خانواده
۳۲	خانواده دارای عملکرد کارآمد و ناکارآمد
۳۸	کارکرد ها یا عملکرد های خانواده
۳۹	خانواده درمانی
۳۹	■ تاریخچه
۴۱	■ مکاتب خانواده درمانی
۵۴	ارزیابی خانواده ها
۵۴	مدل های ارزیابی خانواده

۵۴	مدل مک مستر
۵۵	مدل فرآیند کارکرد خانواده
۵۵	رویکرد ساختاری در ارزیابی خانواده ها
۵۵	طرح سه محوری
۵۷	مدل چند مختصاتی
۵۹	مدل بیورز
۶۲	طلاق
۶۲	علل طلاق
۶۵	اثرات طلاق
۶۶	آمار طلاق
۶۷	زوج درمانی با زن و شوهرهای در فرآیند طلاق
۶۸	مهمترین موضوعات خانوادگی و زناشویی مطرح برای زوج های طلاق و بعد از طلاق
۷۱	گفتار دوم: تحقیقات انجام شده
۷۱	تحقیقات انجام شده در ایران
۷۹	تحقیقات انجام شده در جهان
۸۹	جمع بندی
۹۰	فصل سوم / روش اجرای پژوهش
۹۱	مقدمه
۹۱	روش تحقیق
۹۱	جامعه
۹۲	نمونه
۹۲	ابزار پژوهش
۱۰۱	روش اجرای پژوهش
۱۰۱	روشهای تجزیه و تحلیل داده ها
۱۰۲	فصل چهارم / تجزیه و تحلیل داده ها
۱۰۳	مقدمه
۱۰۴	تحلیل داده ها
۱۰۴	الف) داده های توصیفی
۱۰۶	ب) داده های استنباطی
۱۱۱	یافته های جانبی
۱۱۲	فصل پنجم / بحث و نتیجه گیری

۱۱۳	مقدمه
۱۱۳	بحث و نتیجه گیری درباره یافته ها
۱۱۸	محدودیت های پژوهش
۱۱۹	پیشنهادات
۱۱۹	پیشنهادات پژوهشی
۱۲۰	منابع و مآخذ
۱۳۲	پیوست ها

فهرست جداول

- جدول ۱: نقاط انتقالی مشترک در چرخه زندگی ۱۷
- جدول ۲: مراحل شکل گیری و تحول خانواده در چرخه زندگی خانوادگی ۱۸
- جدول ۳: مراحل دوره حیات خانواده ۲۰
- جدول ۴: مراحل اضافی در دوره حیات خانواده در شرایط جدایی و طلاق و ازدواج مجدد ۲۶
- جدول ۵: آمار ازدواج و طلاق ثبت شده در کل کشور به تفکیک سال ۶۷
- جدول ۶: آمار ازدواج و طلاق ثبت شده در استان خراسان به تفکیک سال ۶۷
- جدول ۷: ضریب پایایی درونی آزمون FAD به تفکیک خرده مقیاس ها ۱۰۰
- جدول ۸: جدول توزیع سنی آزمودنیها ۱۰۴
- جدول ۹: جدول توزیع جنس آزمودنیها ۱۰۴
- جدول ۱۰: میانگین طول مدت ازدواج آزمودنی ها ۱۰۴
- جدول ۱۱: جدول توزیع سطح تحصیلات آزمودنی ها ۱۰۵
- جدول ۱۲: جدول توزیع تعداد فرزندان آزمودنی ها ۱۰۵
- جدول ۱۳: آزمون t برای فرضیه اصلی ۱۰۶
- جدول ۱۴: آزمون t برای فرضیه فرعی ۱ ۱۰۷
- جدول ۱۵: آزمون t برای فرضیه فرعی ۲ ۱۰۷
- جدول ۱۶: آزمون t برای فرضیه فرعی ۳ ۱۰۸
- جدول ۱۷: آزمون t برای فرضیه فرعی ۴ ۱۰۹
- جدول ۱۸: آزمون t برای فرضیه فرعی ۵ ۱۰۹
- جدول ۱۹: آزمون t برای فرضیه فرعی ۶ ۱۱۰
- جدول ۲۰: آزمون کای دو برای آزمون تفاوت های مشاهده شده در فراوانی توزیع تحصیلات دو گروه ۱۱۱
- جدول ۲۱: جدول آزمون کای دو برای آزمون تفاوت های مشاهده شده در فراوانی تعداد فرزندان دو گروه ۱۱۱

فصل اول

کلیات

مقدمه

مبحث خانواده یکی از دلنشین ترین موضوعات در مشاوره است زیرا که در ابتدا با نزدیکترین محیط بلافصل ما، یعنی خانواده سر و کار دارد.

خانواده از ارکان عمده نهادهای اصلی هر جامعه است. اهمیت خانواده به اندازه ای است که سلامت و بالندگی هر جامعه بسته به رشد خانواده های آن است. هیچ یک از آسیب های اجتماعی نیست که فارغ از تأثیر خانواده پدید آمده باشد (ساروخانی، ۱۳۷۶). خانواده یکی از طبیعی ترین گروه هایی است که می تواند نیاز های مادی، تکاملی و معنوی انسانها را برطرف نماید. مفهوم خانواده و ارزش این نهاد برای هر دولت و جامعه ای اساس کار تلقی می شود. هر جامعه متناسب با ارزشهای خود ابتدا به سراغ خانواده می رود تا درون آن شهروندان آتی خود را پروراند. این موضوع وقتی اهمیت بیشتری پیدا می کند که جامعه به خاطر تحولات ساختاری و زیر بنایی به شهروندانی جدید با طرز فکری نو نیاز داشته باشد. به همین خاطر است که یکی از اولین نهاد هایی است که در جامعه باید تغییر کند و تغییری حاصل نشود مگر از طریق درک و شناخت علمی از بدکارکردی های آن. ستیر خانواده را هسته اصلی همه نهاد های جامعه و "کارخانه آدم سازی" می نامد. وی اعتقاد دارد که از پهلوی هم قرار دادن خانواده ها جامعه پدید می آید؛ همچنین موسسه ها و نهادهایی مانند مدرسه، کلیسا و حکومت کم بیش امتداد خانواده ها می باشد. بنابر این خانواده عامل همبستگی و شرط تعادل اجتماعی و هسته اصلی جامعه است.

این واحد اجتماعی مبداء بروز عواطف انسانی و کانون صمیمانه ترین روابط و تعاملات بین فردی است. از هر چه که بتوانیم فاصله بگیریم، از خانواده نمی توانیم زیرا که بدون وجود خانواده، در هر شکل و صورتی که باشد، مفهوم زندگی و حیاط انسانی مصداقی نخواهد داشت. با توجه به تعامل های مستمری که خانواده از یک سو با اعضاء خود و از سوی دیگر با اجتماع دارد به نظر می رسد کانون اصلی سلامت یا بیماری اعضاء خود باشد. در خانواده است که شخص آداب معاشرت، همیاری و همکاری را می آموزد. خانواده وارث فرهنگ و بستر مناسبی برای انتقال آن به نسل های آینده و شخصیت دادن به اعضاء خود است. به قول مینوچین افراد هویت خود را از طرف خانواده احراز می کنند. تأثیر خانواده در برنامه ریزی اعضاء خود بسیار زیاد است به طوری که کودک تا پنج سال اول زندگی در خانواده حدود ۲۵۰۰۰ ساعت برنامه ریزی می شود (ثنایی، ۱۳۷۰).

بر همین اساس همواره مطالعاتی در جهت کمک به رشد خانواده ها و نیز درمان آنها صورت می

گیرد.

اختلال در کارآیی خانواده مشکلاتی را در منظومه خانواده ایجاد می کند و در صورت تشدید مشکلات، خانواده را به سمت فروپاشی سوق می دهد. افزایش نرخ طلاق در جوامع مختلف در دهه های اخیر تا حدودی حکایت از کارآیی مختل خانواده ها دارد. در ایران نرخ طلاق از سال ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۵، ۴/۶۷ درصد افزایش یافته است.

در این فصل به ترتیب بیان مسأله، اهمیت و ضرورت تحقیق، اهداف تحقیق، فرضیه ها و تعاریف نظری و عملیاتی متغیرها آورده شده است.

بیان مسأله:

انسان موجودی اجتماعی است که برای تامین نیاز های خود تشکیل گروه می دهد یکی از طبیعی ترین گروه ها که می تواند نیاز های او را برآورده کند خانواده است و خانواده به عنوان واحد عاطفی- اجتماعی (آکرمن به نقل از گلدنبرگ و گلدنبرگ، ۱۹۹۶) کانون رشد، تکامل، التیام، و شفادهندگی، تغییر و تحول یا آسیب ها و عوارضی است که هم می تواند بستر شکوفایی و هم فروپاشی برای اعضایش باشد؛ همچنین خانواده شالوده اساسی در ساختار جوامع است که سلامت و یا عدم سلامت آن قوام و یا اضمحلال جامعه را در پی دارد.

خانواده را به عنوان یک سیستم این گونه تعریف می کنیم "موجودی است که اجزاء آن با هم تغییر می کنند و با انحراف برای حفظ تعادل فعال می شود." همانطور که این تعریف نشان می دهد، اولاً رفتار اعضای یک خانواده تابعی است از رفتار سایر اعضا و در ثانی خانواده هم مانند هر سیستمی متمایل به تعادل است (ثنایی، ۱۳۸۰).

معمولاً خانواده را به عنوان مکانی امن و با عاطفه می دانیم که همیشه گرم و پر شور است و در بدترین شرایط و با وجود مشکلات، محیط آرام بخشی را برای اعضای خود فراهم می کند. اما این موضوع امروزه برای بسیاری از خانواده ها بیشتر به یک رویا شباهت دارد چه بسا که افراد در این خانواده ها سالها با نارضایتی زندگی می کنند. اما به راستی چرا زوجهایی که زندگی مشترکشان را با شور و عشق آغاز می کنند سر انجام به جایی می رسند که فقط کینه، خشم و تنفر، بدبینی و... تنها سر فصل مشترک آنها می شود. با توجه به مبانی نظری موجود و نیز نتایج پژوهش های قبلی چنین خانواده هایی را می توان خانواده های دچار اختلال در عملکرد دانست چرا که اختلال در عملکرد خانواده مشکلاتی را در سیستم خانواده ایجاد می کند و در صورت تشدید مشکلات، خانواده را به سمت فروپاشی سوق می دهد. البته تحقیقات قبلی مستقیماً

به این موضوع نپرداخته اند؛ بلکه هر کدام به جنبه هایی از عملکرد خانواده به طور غیر مستقیم اشاره کرده اند.

کولاپیتو (۱۹۹۱؛ به نقل از نجاریان، ۱۳۷۴) خانواده ای را که به طرز شایسته ای از عهده تغییرات و تحولات درونی یا بیرونی بر می آید خانواده "کارساز"^۱ می نامد. وی معتقد است که "ملاک کارایی در خانواده این نیست که در آن فشار روانی، تعارض و مشکل وجود نداشته باشد بلکه ملاک کارایی اینست که خانواده تا چه اندازه در تحقق وظایف و کارکرد هایش توانا می باشد که به نوبه ی خود به ساخت و توانایی سازگاری خانواده بستگی دارد." در مقابل خانواده "ناکارساز"^۲ خانواده ای است که قادر به رفع نیازهای تکاملی، حل مشکلات و تعارض های خود نیست و کارکرد هایش مختل می باشد. بنابر این با توجه به چنین تعریفی می توان گفت خانواده هایی که در آستانه فروپاشی هستند یا فرو پاشیده اند، در حیطه های گوناگون عملکرد درون خانگی دچار مشکل می باشد. در این نوع خانواده ها معمولاً ساختار قدرت هرج و مرج گونه است. به طوری که یکی از والدین تمام قدرت را در اختیار دارد یا چون والدین از این نقش کناره می گیرند فرزند یا فرزندان کنترل اوضاع را به دست می گیرد (بیورز ۱۹۸۲؛ به نقل از بهاری، ۱۳۷۹).

امروزه افزایش تصاعدی میزان طلاق در جوامع مختلف از جمله کشور ما و به دنبال آن تبعات سوء این جدایی ها بر تمامی افراد خانواده بویژه کودکان و همچنین تاثیر ناگوار آن بر کل جامعه، نگرانی تمام مسئولان، دست اندرکاران و انسان دوستان را برانگیخته است. بدیهی است که اگر وضع به همین منوال ادامه یابد در آینده ای نه چندان دور در بسیاری از کشور ها این پدیده به بحران یا فاجعه ای مبدل خواهد شد. اما به راستی ریشه یا ریشه های واقعی طلاق چیست؟ و اصولاً آیا اختلال در ابعاد عملکرد زندگی مشترک می تواند منجر به جدایی و طلاق زوج ها گردد؟ بنابراین محقق در صدد است که با تأکید بر نقش خانواده زمینه ها و ابعادی را در زندگی زناشویی که منجر به طلاق و جدایی می شود، مشخص سازد.

ضرورت انجام تحقیق

موضوع فروپاشی روابط زناشویی بیش از هر زمان دیگر در پرده ای از ابهام قرار دارد. در باره افزایش نرخ طلاق در جامعه چه می توان گفت؟ چگونه قرار است با این فروپاشی ها روبرو شویم؟

۱ - functional

۲ - dysfunctional

طلاق خواه به عنوان یکی از علل یا معلول ناهنجاری های اجتماعی به نوبه خود معلول تعامل های ناکارساز بین زوج هاست.

پیامد های سوء طلاق بر پیکر اجتماع و پدید آیی نابسامانی متعاقب آن برای زن و شوهر و فرزندان و نیز کسانی که به نوعی با آن مرتبط می باشند در ابعاد مختلف روانی، رفتاری، اقتصادی و اجتماعی لزوم بررسی عوامل زمینه ساز پدیده طلاق را محرز می سازد. فروپاشی ازدواج تجربه ای است که اشخاص آنرا در اعماق وجود خود حس می کنند، می تواند اشخاص را در دریای ناامیدی فرو برد، یا آنها را در شرایطی قرار دهد که حتی تصورش را هم نمی کردند. همچنین می تواند مسبب تحولات مثبت گردد. متارکه روی هویت شخصی افراد، توانایی آنها در برقراری ارتباط با دیگران، احساس ارزشمندی آنان، ایده آل ها و سر انجام روی توانایی و میل آنها به شکوفا شدن اثر می گذارد. تأثیر فروپاشی ازدواج را هرگز نباید دست کم بگیریم و به اثرات کوتاه یا بلند مدت آن بی تفاوت بمانیم (گاتمن، ۱۹۷۹؛ ترجمه فیروز بخت، ۱۳۷۷).

بررسی پدیده طلاق از زاویه تعاملی و مبتنی بر دید سیستمی این امتیاز را بر سایر دیدگاه های فردنگر دارد که پدیده طلاق را همزمان از منظر اعضای دیگر به بحث می گذارد. زیرا پدیده طلاق چند جانبه و دارای علل متعدد است یعنی داری ابعاد درون فردی و بین فردی و علل خانوادگی، روانشناختی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و ... می باشد.

طی پنج دهه ای که از تاریخچه ظهور مکاتب خانواده درمانی می گذرد، اکثر خانواده درمانگران معتقدند که برای ارزیابی خانواده ها، سنجش تعامل های زیر منظومه ها واجد اهمیت است. این تعامل ها در "بافتی از رابطه" تحقق می یابد و به مرور کارآیی خانواده را شکل می دهند. چنانچه کارآیی خانواده سالم باشد، بقا می یابد، در غیر این صورت فرو می پاشد. لذا برای پیشگیری از فروپاشی خانواده ها شناسایی علل مؤثر بر طلاق از جمله متغیر های مربوط به کارآیی خانواده و سهم هر یک از این عوامل در وقوع طلاق و تدوین برنامه هایی برای پیشگیری از افزایش طلاق ضروری است.

اهداف پژوهش:

هدف کلی:

بررسی و مقایسه عملکرد خانواده های عادی و خانواده های متقاضی طلاق.

اهداف جزئی:

- ۱- بررسی عملکرد خانواده های عادی
- ۲- بررسی عملکرد خانواده های متقاضی طلاق
- ۳- مقایسه عملکرد خانواده های عادی و خانواده های متقاضی طلاق.

فرضیه های تحقیق:**فرضیه کلی:**

بین عملکرد خانواده های عادی و عملکرد خانواده های متقاضی طلاق تفاوت معنا داری وجود دارد.

فرضیه های جزئی:

۱- بین خانواده های عادی و خانواده های متقاضی طلاق از نظر *ابراز عواطف مناسب* تفاوت معنا داری وجود دارد.

۲- بین خانواده های عادی و خانواده های متقاضی طلاق از نظر *آمیختگی عاطفی اعضا* تفاوت معنا داری وجود دارد.

۳- بین خانواده های عادی و خانواده های متقاضی طلاق از نظر *کارآمدی نقش های خانوادگی* تفاوت معنا داری وجود دارد.

۴- بین خانواده های عادی و خانواده های متقاضی طلاق از نظر *انواع مدل های ارتباط موجود در* این خانواده ها تفاوت معنا داری وجود دارد.

۵- بین خانواده های عادی و خانواده های متقاضی طلاق از نظر *توان حل مسئله* تفاوت معنا داری وجود دارد.

۶- بین خانواده های عادی و خانواده های متقاضی طلاق از نظر *کنترل رفتار* تفاوت معنا داری وجود دارد.

تعریف متغیرها

تعاریف نظری:

* خانواده: خانواده را به عنوان یک سیستم این گونه تعریف می کنیم "موجودی است که اجزاء آن با هم تغییر می کنند و با انحراف برای حفظ تعادل فعال می شود."

* عملکرد خانواده^۱: به نحوه عکس العمل و کارکرد خانواده در برابر تغییرات درونی یا بیرونی که در طول مراحل مختلف زندگی باید از خود نشان دهد. و نیز نحوه انجام دادن وظایف و کارکرد هایش عملکرد خانواده اطلاق می شود. عملکرد خانواده می تواند کارآمد^۲ یا ناکارآمد^۳ باشد. (کولاپیتو، ۱۹۹۱، به نقل از نجاریان، ۱۳۷۴).

* خانواده عادی: خانواده عادی خانواده ای است که به طرز شایسته ای از عهده تغییرات و تحولات درونی یا بیرونی برآید و در تحقق وظایف و کارکرد هایش توانا باشد که به نوبه خود به ساخت و توانایی سازگاری خانواده بستگی دارد.

* خانواده متقاضی طلاق: خانواده ای که در آن زن یا شوهر یا هر دو نفر از زندگی مشترک خود ناراضی و ناخشنود هستند و خواهان جدا شدن از همسر خود هستند.

تعاریف عملیاتی:

* خانواده: در فرهنگ ایران گروهی است متشکل از یک یا چند زن و یک مرد که از طریق قانونی با هم ازدواج کرده اند. یا یک زن و مرد بیوه که دارای فرزند یا فرزندان است.

* عملکرد خانواده: نمره ای است که آزمودنی در پاسخ به ابزار سنجش خانواده که شامل یک نمره عملکرد کلی و شش خرده مقیاس برای شش جنبه عملکرد خانواده می باشد، بدست می آورند. نمره بالا نشان دهنده عملکرد نا کارآمد و نمره پایین نشان دهنده عملکرد کارآمد است.

* خانواده عادی: خانواده ای است که حداقل ۵ سال از ازدواج شان می گذرد و لااقل دارای یک فرزند می باشند و تقاضای طلاق قانونی ندارند.

* خانواده متقاضی طلاق: خانواده ای است که حداقل ۵ سال از ازدواج شان می گذرد، لااقل دارای یک فرزند می باشند و زن یا شوهر به دادگاه مراجعه کرده و در خواست طلاق قانونی کرده است.

۱ - family function
۲- functional
۳- dysfunctional

فصل دوم

پیشینه پژوهش

مقدمه

در این فصل به بررسی پیشینه پژوهش پرداخته شده است که شامل دو قسمت می باشد؛ گفتار اول، پیشینه نظری تحقیق و گفتار دوم، تحقیقات انجام شده.

در بخش پیشینه نظری این موارد آورده شده است: تعریف خانواده، گونه های خانواده، خانواده بهنجار و نابهنجار، چرخه زندگی خانواده، چرخه زندگی خانواده در شرایط جدایی و طلاق، ساخت خانواده، خانواده ی دارای عملکرد کارآمد و ناکارآمد، کارکرد ها یا عملکرده های خانواده، خانواده درمانی شامل تاریخچه و مکاتب خانواده درمانی؛ و نیز ارزیابی خانواده، مدل های ارزیابی خانواده، طلاق، علل طلاق، اثرات طلاق، آمار طلاق و زوج درمانی با زن وشوهرهای در فرآیند طلاق.

در بخش تحقیقات انجام شده به پیشینه ی تحقیق، شامل پیشینه ی تحقیق در ایران و پیشینه ی تحقیق در جهان پرداخته شده است.

گفتار اول: پیشینه نظری

تعریف خانواده

معمولاً راجع به خانواده طوری صحبت می شود که انگار همه می دانند که خانواده چیست. هر کس به خود اجازه می دهد راجع به خانواده اظهار نظر کند. چون همه در خانواده بزرگ شده اند تصور می کنند که متخصص خانواده هستند. برای انجام هر کاری نوعی آموزش یا کار آموزی لازم است. برای تشکیل خانواده و بچه دار شدن، فقط کافی است بلوغ جسمی و جنسی حاصل شده باشد؛ و برای پرورش کودکان که آینده کشور را می سازند بجز این، هیچ گونه آمادگی شرط نیست. در حالی که هرچه بیشتر پویایی های خانواده را مطالعه می کنیم بیشتر به عمق و اهمیت خانواده و لزوم «آموزش خانواده» واقف می شویم (لین، ۱۹۷۱؛ به نقل از ثنایی، ۱۳۷۵).

خانواده یک سامانه اجتماعی منحصر به فرد است، زیرا عضویت در آن بر ترکیبی از پیوند های زیست شناختی، قانونی، احساسی، جغرافیایی و تاریخی مبتنی است. والش^۱ معتقد است که با توجه به اینکه خانواده های تک والدی، طلاق، جدایی و ازدواج مجدد عمومیت دارد، لذا یک تعریف سستی و محدود از خانواده سودمند نیست (شریفی، ثنایی ذاکر، خدیوی زند، ۱۳۸۵).

مینوچین که پیشگام خانواده درمانی ساختی است، معتقد است که ارگانیزم خانواده بیش از پویایی های زیستی - روانی یکایک اعضایش است. خانواده چیزی بیش از مجموعه افرادی است که در یک فضای مادی و روانی خاص به سر می برند. خانواده یک نظام اجتماعی و طبیعی است که ویژگی های خاص خود را دارد. این نظام اجتماعی مجموعه ای از قواعد و اصول را ابداع و برای اعضای خود نقشهای متنوعی تعیین می کند. علاوه بر این، خانواده از یک ساخت نظام دار قدرت برخوردار است، صورت های پیچیده ای از پیام رسانی های آشکار و نهان را به وجود می آورد و روشهای مذاکره و مسأله گشایی مفصلی در اختیار دارد که به آن اجازه می دهد تا تکالیف مختلفی را با موفقیت به انجام برساند. در چنین نظامی، افراد به وسیله علایق و دلبستگی های عاطفی نیرومند، دیر پا و متقابل به یکدیگر متصل شده اند (شاهی برواتی و نقشبندی، ۱۳۸۵).

خانواده از لحاظ ساختار نظام عاطفی پیچیده ای است که ممکن است دست کم سه، یا به خاطر طول عمر بیشتر آدمیان در حال حاضر، چهار نسل را در بر بگیرد.

ویژگی تمام خانواده ها عبارت است از محبت، وفا داری و تداوم عضویت. همین ویژگی هاست که آن را از سایر نظام های اجتماعی متمایز می کند.

هر خانواده بدون توجه به شکل آن (برای مثال، خانواده هسته ای^۱، خانواده ناتنی^۲ و خانواده تک والدی^۳) باید در جهت ارتقای روابط مثبت و مطلوب میان اعضای خود تلاش کند، به نیاز های شخصی آنها توجه داشته باشد و آماده کنار آمدن با تغییرات ناشی از رسش (مثلا زمانی که فرزندان خانه را ترک می گویند) و نیز بحران های غیر منتظره (طلاق، مرگ، بیماری حاد ناگهانی) باشد (همان منبع).

گونه های خانواده

خانواده ها دارای گونه ها و ساخت های متفاوتی هستند. شکل خانواده نحوه عملکرد آن را تحت تاثیر قرار می دهند.

رایج ترین گونه های خانواده که یک درمانگر با آنها روبرو می شود عبارتند از خانواده های دو نفره^۴، سه نسلی^۵، خانواده دارای فرزند ولی گونه^۶، خانواده های تناوب غیبت^۷، خانواده های سرگردان^۸، خانواده های قیم^۹، خانواده های ناپدری - نامادری^{۱۰} و خانواده های شبیح دار^{۱۱} (بهاری، ۱۳۸۲).

● خانواده های دو نفره: بعضی از این خانواده ها شامل دو نفر، مادر یا فرزند، پدر یا فرزند می شوند، نمونه دیگری از این خانواده های دو نفره، زوج های سالمندی هستند که فرزندانشان جدا از آنها زندگی می کنند. اغلب گفته می شود که این افراد مبتلا به سندرم "آشیانه خالی" هستند. گونه دیگری از خانواده های دو نفره، خانواده هایی هستند که شامل والد و فرزند بالغ مجردی است که تمام عمرشان را باهم زندگی می کنند (همان).

ساخت خانواده های دو نفره ممکن است شکل گل سنگ مانندی^{۱۲} داشته باشند که افراد در آن به شکل هم ایستا به یکدیگر وابسته هستند.

۱- nuclear family

۲- step family

۳- single parent family

۴- pas de deux family

۵- tree-generational family

۶- shoe family

۷- accordion family

۸- fluctuating family

۹- foster family

۱۰ - stepparent families

۱۱ - family whit a ghost

۱۲- linchen-like